

Lletres

Apol·lo i Dafne: el ressò dels clàssics a Lloret de Mar

Clara Barnada

Apol·lo i Dafne de Bernini
(1622-1624, Roma,
Galleria Borghese).

El 1909 es descobria a Empúries una escultura romana d'Asclepi, que era considerat fill d'Apol·lo i déu de la medicina. La troballa arqueològica constituïa, sens dubte, una via ineludible per posar de manifest la vinculació de la cultura catalana amb el món clàssic. És precisament en aquest clima de recuperació del llegat grecoromà que va aparèixer la poesia de Josep Carner «Camperola llatina», recollida en la seva obra *Verger de les galanies*, que pretenia reivindicar també el lligam existent amb els antics. En aquest sentit, Carner converteix –realitzant una operació típicament noucentista– la figura d'una dona que treballa al camp en una estàtua majestuosa. Per això, la camperola s'apareix als ulls del lector com una dona «mig espellifada» i, a la vegada, «mig augusta». Al darrere del poema s'hi fa palesa, doncs, la intenció de crear una identitat nacional marcada per l'ascendent clàssic.

La doble vinculació –etimològica i heràldica– del llorer amb Lloret va fer que Carner parlés de la vila com de «la pàtria de Dafne»

La recuperació dels clàssics

Aquesta efervescència en l'activitat de recuperació dels clàssics és la que dominà tot el període noucentista: es tractava de vincular la cultura catalana amb el món clàssic, fer-la hereva indiscutible del llegat grecoromà. I no només en el terreny material, com és el cas de les excavacions d'Empúries (les restes arqueològiques descobertes van servir per posar en evidència, un cop més, l'herència clàssica en el territori), sinó també en l'àmbit cultural, on més petja ha deixat el llegat dels antics.

I, en aquest sentit, una de les empremtes més destacades la trobem en la mitologia, que ha esdevingut, al seu torn, una font inesgotable per a la literatura.

La mitologia, símbol de l'empremta grecoromana

Molts escriptors recorren als clàssics per inspirar-se i reproduir després actituds, pautes de conducta, que havien quedat ja tipificades a través dels mites hel·lènics.

Fins ara hem intentat posar damunt la taula la importància del context cultural del principi de segle pel que fa a la creació d'una identitat nacional emparentada amb els avantpassats grecs i llatins. És evident que els escriptors del moment van tenir un paper cabdal en la construcció d'aquesta consciència.

Com ja hem dit, Josep Carner –un dels poetes capdavanters de l'estètica noucentista– reivindicava, a través dels seus versos, el llegat clàssic a casa nostra: «dins la terra amiga / jeu enterrada una deessa antiga / que vetlla per la gràcia del teu gest», en aquest cas, el de la pagesa «mig augusta» i «mig espellifada», símbol de l'estret lligam entre la població catalana i els seus avantpassats clàssics.

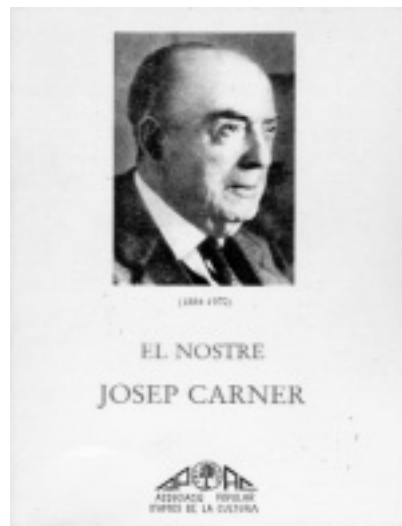
Així doncs, no ens ha d'estranyar que sigui el mateix Carner qui localitzi un mite clàssic en un punt molt proper de la nostra geografia. Es tracta del mite d'Apol·lo i Dafne.

La moderna llegenda d'Apol·lo i Dafne

Apol·lo és un déu complex, ens mostra les dues cares de la moneda: és creador però també és destructor. D'aquesta manera, l'Apol·lo harmoniós de la lira s'oposa al déu combatiu de les fletxes. Segurament, aquesta dicotomia de la divinitat va captivar i inspirar molts autors, que després l'han reflectit en les seves obres d'art. Però no és tan sols aquest aspecte de la divinitat que ha quedat plasmat en l'art, sinó que també molts es van sentir atrets per les seves aventures amoroses o per d'altres llegendes al voltant de la seva figura. Tant és així que les diverses arts han immortalitzat històries com l'amor fatal d'Apol·lo envers Dafne, Jacint o Ciparissus, o bé les competicions musicals entre Apol·lo i Màrsies o Pan.

Ens interessa, però, centrar-nos en la llegenda d'Apol·lo i Dafne i, sobretot, en el punt que ens permet adonar-nos de la pervivència actual d'un mite que s'inicia a l'antiguitat clàssica i que arriba als nostres dies, situant-se també en un punt del Mediterrani, a Lloret de Mar, segons Carner, la pàtria gentil de Dafne.

Apol·lo, el més jove i bell dels déus, es va enamorar de la nimfa Dafne, però es tractava d'un amor condemnat al fracàs des de bon principi. Els artistes han reproduït moltes vegades el moment en què Apol·lo atrapa Dafne: ella, amb els braços aixecats, parcialment transformada en arbre, amb els seus dits convertits en branques i la seva cabellera convertida en fulles. Segurament, la

Portada de la revista que l'APAC va editar en homenatge a J. Carner.

representació més cèlebre és l'escultura de Bernini que es conserva a la Galleria Borghese i que plasma precisament aquest moment. Ara bé, la font principal de la qual beuen tots aquests artistes és el text clàssic de les *Metamorfosis* d'Ovidi: «Dafne, Peneida, va ser la primera estimada de Febus, no per un cec atzar, sinó pel furor de Cupido. [...] agafa dues sagetes amb diferents propòsits: causar l'amor o espantar-lo [...] Ell s'enamora de cop, mes ella en fuig [...] Ella, ja defallint, [...] s'adreça a les ones penees: "Pare, ajuda'm [...]" Ha acabat el seu prec tot just, quan sent que li pesen tots els membres: el cos se cenneix d'una escorça ben fina, els cabells en fullam es transformen, els braços en branques [...] només la bellesa conserva. Febus, malgrat això, l'estima i, al tronc repençant-se, nota encara el seu pit que batega sota l'escorça [...] "Si no puc ja fer-te la meua companya" diu, "el meu arbre et farà, i així et tindran a la vora, oh llorer, els meus cabells [...]"» (*Metamorfosis*, I, 452-567).

Partitura de la sardana
El galanteig d'Apol·lo.

Fins a quin punt som hereus del llegat clàssic?

Fixem-nos en l'etimologia de la vila que ja ens remet a la paraula *llorer* (prové del mot llatí *lauretum*, que significa 'paratge poblat de llorers'), per això, Jacint Verdaguer va referir-se a Lloret com el poble del llorer. Aquesta associació està reforçada, a més, per l'heràldica, ja que l'escut de Lloret es basa en la imatge d'aquest arbre. L'actual escut de la vila, d'argent, amb un llorer arrencat de sinople és del 1984.(1) El canvi d'escut —l'anterior contenia la mateixa imatge— va dur-se a terme quan el conseller heràldic de Catalunya, Armand de Fluvià, es va encarregar de la normalització dels símbols dels municipis catalans. Va ser llavors que es va optar per la forma caironada, característica dels escuts cívics, en detriment de la tradicional forma rodona.

Segurament, va ser la doble vinculació —etimològica i heràldica— que té

el llorer amb Lloret la que va fer que Josep Carner escrivís referint-se a la vila: «Lloret és possiblement la pàtria de Dafne». No podem oblidar que *daphne*, en grec, significa 'llorer'.

L'anomenat príncep dels poetes va passar els estius dels anys 1919 i 1920 a Lloret i en va quedar enamorat. Arran de les seves estades a la vila va publicar en una revista local(2) el relat «Lloret, paradís gentil», que va signar amb el pseudònim d'Oleguer Recó. Entre d'altres aspectes, J. Carner destacava en l'article que «Lloret és clàssic, com Blanes és romàntic. Lloret havia estat en el temps antic —i en romanen qui-sap-les demostracions toponímiques i altres— un gran llore-dar vora les ones. Apol devia haver-hi festejat. Lloret és, possiblement la pàtria de Dafne». Amb aquestes paraules, Carner localitza el mite clàssic d'Apol·lo i Dafne a la platja de Lloret i, al mateix torn, dona un origen poemàtic a la vila.

L'estada de Carner a la vila va servir per potenciar l'activitat literària (ell mateix va impulsar la celebració d'uns jocs florals,(3) que van tenir per jurat membres tan reconeguts

com Joaquim Ruyra, Josep M. López Picó o Carles Soldevila, i un jove Marià Manent com a participant i guanyador de la flor natural). Però, sobretot a partir de l'associació que va fer el poeta, va tenir lloc un desplegament d'activitats relacionades amb el mite de Dafne.

Es van fer escultures que recordaven la nimfa, a càrrec de l'escultor català Ricard Sala.(4) En realitat, es tractava d'un projecte més ambiciós que tenia com a objectiu la creació d'una monumental estàtua de Dafne, com a símbol de l'origen poemàtic de Lloret i com a particular homenatge a Josep Carner, el protagonista dels fets. El jove compositor lloretenc Xavier Alberti va compondre la sardana *El galanteig d'Apol·lo*, també inspirada en els personatges mítics, que es va estrenar finalment l'any 1980. Un altre resultat de les paraules de Carner va ser el guió d'Esteve Fàbregas per a un ballet clàssic, titulat *El trànsit de Dafne*,(5) que vol plasmar, precisament, el moment de la famosa metamorfosi recollida en l'obra d'Ovidi. A més, el nom de Dafne va ser adoptat per un grup de teatre (Grup Teatral

Monument encarregat a Bonaventura Ansón amb motiu del mil·lenari de Lloret. Inspirat en la llegenda d'Apol·lo i Dafne, tot un símbol de l'origen de la vila.

Segles després, el símbol de Dafne encara perdura i les seves arrels uneixen la riba lloretenca amb la terra dels antics

Dafne), que estava dirigit per Josep Bernat i Xavier Alberti i, d'altra banda, per dos establiments comercials. Un d'ells, el Restaurant Dafne, actualment encara es manté.

Lloret de Mar ha estat «una vila cantada i afavorida per mossèn Cinto i per Carner [...]»⁽⁶⁾ i per això la vila lloretenca va voler mostrar el seu reconeixement a dos escriptors tan il·lustres en el panorama de les lletres catalanes i que, d'altra banda, havien format part de la vida del municipi. Així, es va dedicar a Verdaguer el passeig de davant del mar i un centre cultural. A Josep Carner, se li va dedicar un carrer, on la placa commemorativa el poeta, autor de tres composicions inspirades a Lloret de Mar: l'article «Lloret, paradís gentil», el sonet *Vol d'orenels*⁽⁷⁾ que el poeta va dedicar a unes senyorettes de la localitat i uns goigs dedicats a Santa Cristina,⁽⁸⁾ patrona de la vila. Més modernament, amb motiu del mil·lenari de Lloret, es va dissenyar una escultura en homenatge al mite clàssic d'Apol·lo i Dafne, que, a partir de les paraules de Carner, va convertir-se en l'origen poemàtic del municipi. El conjunt escultòric, a càrrec de Bonaventura Ansón, va inaugurar-se el 14 d'octubre de 2001 i es troba situat a l'entrada de la vila.

Les arrels de Dafne

En la carta del Restaurant Dafne situat al Casino de Lloret de Mar, hi trobem reproduït el mite de la nimfa i un pasatge que l'escriptor Esteve Fàbregas va escriure inspirat per les paraules de Carner. Diu així: «Si Santa Cristina⁽⁹⁾ va preferir el martiri abans d'adorar Apol·lo, Dafne va preferir morir engolida per la Terra abans de lliurar-se al déu. Protegint Lloret, Santa Cristina és la nostra Verge cristiana; Dafne és la nostra Verge gentil».

Escultura de Dafne feta amb marbre vermellós, que representa el color del sacrifici. Completa el monument el llorer de bronze al seu costat.

Aquest és un bon exemple, doncs, de la pervivència del mite fins als nostres dies, de manera que sembla complir-se allò que Ovidi profetitzava en l'epíleg de les *Metamorfosis*: «L'obra que en aquest punt he acabat no podran destruir-la / la ira de Júpiter, no, ni el ferro, ni el foc, ni molts segles. [...] / i el meu nom serà inescrutable [...] famós tots els segles.»

Les paraules de Carner van perfilar un mite fundacional sobre la població de Lloret de Mar enfront de la versió històrica. Tot i tractar-se d'una ficció, no podem obviar que aquesta sempre estableix els seus particulars vincles amb la realitat. Així, arrelada a l'etimologia i a l'heràldica de la vila, s'erigeix la llegenda fundadora de Dafne i Apol·lo.

Recentment, ha estat publicat l'*Atlas literari de les terres de Girona*,⁽¹⁰⁾ una obra amb l'objectiu d'aplegar totes aquelles referències literàries (per part d'autors del segle XIX i XX) que es localitzen als municipis gironins.

En el nostre cas, el fet literari traspuja per totes bandes: la metamorfosi clàssica d'una nimfa que representa la simbiosi perfecta de la terra amb el mar. Segles després, el símbol de *Daphne* encara perdura i, les seves arrels uneixen per sempre la riba lloretenca amb la terra dels antics.

Clara Barnada Coll

és llicenciada en filologia catalana.

Vull expressar el meu agraïment a la professora Mariàngela Vilallonga pels seus consells i a Joan Domènech per facilitar-me l'exemplar de la revista *D'Ací d'Allà* i alhora per les seves valuoses indicacions sobre la història del municipi.

Notes

- 1 Sobre l'escut de Lloret de Mar es pot consultar la informació recollida al llibre *Els símbols dels ens locals a Catalunya* o bé al web del Departament de Governació i de Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya: www.gencat.es/governacio-ri/dep/pub2.htm
- 2 Es tracta de la revista *D'Ací d'Allà*. En el número corresponent al mes d'octubre de l'any 1919 (vol. IV, núm. 10.), aparegué l'article «Lloret, paradís gentil», signat per Oleguer Recó (Josep Carner).
- 3 Jocs Florals promoguts per Carner l'estiu de l'any 1920 a Lloret de Mar, aprofitant la seva estada a la vila.
- 4 Les representacions escultòriques de Dafne, obra de Ricard Sala, no es troben exposades avui en dia sinó que formen part de la col·lecció particular de l'escultor.
- 5 Guió que trobem recollit dins del llibre d'Esteve Fàbregas *El Ballet Clàssic Català* (Selecta, Barcelona 1984, p. 61-63).
- 6 Esteve FÀBREGAS, «El nostre Josep Carner», *Associació popular d'amics de la cultura* (APAC), Ed. APAC, Barcelona 1990.
- 7 Aquesta poesia va romandre inèdita fins a l'any 1959, en què l'escriptor Esteve Fàbregas la va publicar en el seu llibre *Lloret de Mar*.
- 8 Fruit de la vinculació a Lloret, Carner va escriure uns *Goigs a llaor de Santa Cristina*, pels quals obtingué un premi als jocs florals de Girona.
- 9 Santa Cristina és la patrona de Lloret. Cada any, amb motiu de la seva celebració (24 de juliol) té lloc la festa major de la vila.
- 10 Narcís-Jordi ARAGO, Mariàngela VILALLONGA. *Atlas literari de les terres de Girona, segles XIX i XX*. Diputació de Girona. Girona, 2003.